

TARİHTEN GÜNÜMÜZE DAĞLIK KARABAĞ - İRAM -
14.10.2020

Yıldız DEVECİ BOZKUŞ

Blog No: 35
19.10.2020

İRAM (14 Ekim 2020)

Doç. Dr. Yıldız DEVECİ BOZKUŞ

1813 Gülistan, 1828 Türkmençay ve 1829 Edirne antlaşmalarıyla Rusların eline geçen Dağlık Karabağ, Rusların etnik politikaları neticesinde demografik bir değişim ve dönüşüm süreci yaşamıştır.

Temelleri 16. yüzyıla dayanan Dağlık Karabağ bölgesindeki çatışmanın uzun ve karmaşık bir tarihî geçmişi vardır. 16. yüzyılda Osmanlı İmparatorluğu tarafından yönetilen Dağlık Karabağ, dönemsel olarak bölgede yükselen güçlerle doğru orantılı olarak Osmanlı, Pers, Rus gibi güçlü imparatorlukların büyük mücadelelerine sahne olmuştur. 1813 Gülistan, 1828 Türkmençay ve 1829 Edirne antlaşmalarıyla Rusların eline geçen bu bölge, Rusların etnik politikaları neticesinde demografik bir değişim ve dönüşüm süreci yaşayarak günümüze kadar gelmiştir. Günümüzde ise Rusların etnik temelli bu politikaları sonucu Dağlık Karabağ ve Revan bölgesi sistemli bir şekilde yoğun olarak Ermeni nüfusunun yaşadığı bir coğrafyaya dönüştürülmüştür. Bu demografik değişimin ise uzun vadede Rusların, İran ve Osmanlı sınırlarında kendi politikaları için kullanabileceği bir müttefik oluşturma politikasına dayandığını söylemek mümkündür.

Rusların bu politikası aynı zamanda Türkiye ile Azerbaycan Türkleri arasında Hristiyan bir set oluşturmayı da amaçlamaktadır. 19. yüzyılda bölgenin demografisinin değişmesi aynı zamanda bölgenin Rusyanın politik çıkarları doğrultusunda şekillenmesine de neden olmuştur. Bu nedenle günümüzde hâlen Rusya güdümlü politikaların uygulanmakta

olduğunu söylemek mümkündür. Ancak bu politikalar Rusyanın yararına olmakla birlikte bölge ülkeleri açısından da birçok sorunun yaşanmasına neden olmaktadır. Bu sorunlar arasında yaşanan çatışmalar ve sivillerin hayatını kaybetmesi ilk sıralarda yer almaktadır. Bu çatışmaların bölge üzerinde sadece askerî değil ekonomik etkileri de bulunmaktadır. Sovyet sonrası dönemde zaten zor bir süreçten geçen Güney Kafkasya ülkelerinin gelirlerinin önemli bir kısmını silahlanma ve askerî konulardaki yatırımlara harcamaları bölgesel barış ve istikrarın önünde ciddi bir engel oluşturmaktadır. Bu kapsamda bölgede yaşanan çatışmalarla birlikte sıkça gündeme gelmeye başlayan Dağlık Karabağ işgalinin geçmişine bakılmadan bugününün anlaşılması mümkün değildir. Kafkasya bölgesinde yer alan Dağlık Karabağın işgalinin tarihsel sürecine bakıldığında bu bölge gerek coğrafi gerekse stratejik açıdan önemli bir güzergâh olması nedeniyle hem bölgesel hem de küresel güçlerin daima dikkatini çekmiştir. Dağlık Karabağ tarihte olduğu gibi günümüzde de büyük güçler olarak adlandırılan devletlerin gündeminde yer alan bir mesele olmuştur. Bu açıdan konuya bakıldığında başta tarihî İpek Yolu ve Akdeniz olmak üzere Karadeniz ve Azak Denizinden geçen nakliye gemilerinin Volga üzerinden Hazar Denizine, oradan da Türkistan ve Avrupaya ulaşması nedeniyle bölge devletleri ile büyük güçlerin bu coğrafyayı tarihten günümüze yakından takip ettikleri söylenebilir.

Kafkasya bölgesi sadece büyük devletler değil İran gibi bölge ülkeleri tarafından da yakından takip edilen bir coğrafyadır. Bu noktada Osmanlı, İran ve Rusya'nın birbirleriyle bu bölgede ciddi mücadeleler verdiği de bilinmektedir. Ancak Rusların 19. yüzyılda Kafkasyayı ele geçirmesiyle birlikte bu bölgedeki halklar üzerindeki etkisi artarken İran için böyle bir etkiden bahsetmek mümkün değildir. Bu nedenle tarihsel süreçte başta İran ve Osmanlı olmak üzere birçok kesim tarafından Rusyanın bu bölgede izlediği politikalar kaygıyla takip edilmiştir. Bu süreçte İran ve Osmanlı ile benzer şekilde İngiltere ve Fransa'nın da bölgeyi Rusların tamamen ele geçirmesinden rahatsız olduğunu ve Rusyaya karşı Kafkasya konusunda zaman zaman Osmanlı ve İranı bir denge unsuru olarak değerlendiren ve destekleyen politikalar izlediklerini söylemek mümkündür. Konuya tarihsel açıdan bakıldığında eski dünya düzeninde Kafkasya bölgesi Rusya tarafından ele geçirildiği için Rusyanın günümüzde de bu etkisini devam ettirmek istediğini söylemek mümkündür. Ancak günümüzde büyük güçlerin çıkarlarıyla Rusya Federasyonunun Kafkasya bölgesindeki çıkarlarının sıkça çatışmaya başladığı görülmektedir. Çıkar odaklı bu politikalar bölgesel sorunların çözümünden ziyade sorunların büyüyerek günümüze kadar devam etmesine neden olmuştur. Bölgede kalıcı bir barışın sağlanabilmesi için uluslararası hukuk kuralları bağlamında hareket edilmesi ve başta Dağlık Karabağ olmak üzere tüm sorunların çözümü için bu kuralların temel alınması gerekmektedir.

Günümüzde işgalin hâlâ devam etmesinin temelinde Hazar bölgesindeki petrolün ve bölgenin stratejik öneminin de etkili olduğunu söylemekte yarar vardır. Bu da bölgesel ve küresel güçlerin çıkar odaklı davranmalarına neden olmaktadır. Büyük güçlerin yanı sıra Ermeni diasporasının da bu konuya etkisi bulunmaktadır. Ermeni diasporasının, 1915te gerçekleşen Ermeni göçü konusunda izlediği politikaya benzer şekilde Dağlık Karabağ işgali konusunda da Azerbaycan ve Türkiye karşıtı bir politika izleyerek Batılı devletleri etkilemeye ve Türkiye karşıtlığını yaymaya çalıştıkları görülmektedir. Batılı devletler de benzer şekilde 1915teki Ermeni göçü konusunda gerek takındıkları tavırlarıyla gerekse de kabul etmiş oldukları parlamento kararlarıyla bu konulara nasıl siyasi ve çıkar odaklı bir

pencereden baktıklarını defalarca ortaya koymuşlardır. Bu konuda İran ise gerek ülkesindeki Ermeni nüfusu gerekse Ermenistan ve Türkiye ile olan ilişkileri nedeniyle bir denge politikası izlemeyi tercih etmiştir.

Kafkasyanın ekonomik, coğrafi, stratejik ve bölgesel anlamda kalkınması ve gelişmesi Dağlık Karabağ bölgesindeki çatışmaların bir an önce sona ermesiyle doğrudan bağlantılıdır. Nitekim bu sorunun çözümü sadece iki ülke değil diğer bölge ülkeleri üzerinde de önemli bir etkiye sahip olduğundan bölgesel ve küresel aktörlerin statükocu bir politika izlemekten ziyade tarafları yakınlaştıracak uzlaşmacı bir söylem geliştirmeleri bölgesel barışa ciddi bir katkı sağlayacaktır. Bu noktada bölgenin en önemli aktörlerinden olan İranın rolü belirgin bir hâl almaktadır. İran, Dağlık Karabağ işgali konusunda daha önce de olduğu gibi Ermenistana yönelik verdiği desteği bu süreçte de devam ettirmiştir. Bu bağlamda yaşanan gelişmeler bölge ülkelerini de içine alan bir sürece doğru evrilmeye devam etmektedir. Özellikle İranın Dağlık Karabağda başından beri Ermenistan tarafını desteklediği bilinmektedir. İran, savaşın bölge ülkelerinin güvenliği açısından tehdit oluşturduğunu yüksek sesle dile getirmekte ve Kafkaslardaki bu savaşın dışarıdan Siyonist rejim (İsrail) ve Türkiye tarafından kışkırtıldığını ileri sürmektedir. Bu tutum bölgede İran ile Türkiyenin karşı karşıya gelme ihtimalini de gündeme getirmektedir. Özellikle Azerbaycanın son dönemlerde İsrail ve Batılı devletlerle olan yakınlaşması bölgede İranı iyice kaygılandırmış ve Azerbaycandan iyice uzaklaşan İran, tamamen Ermenistan yanlısı bir politika izlemeye başlamıştır. İranın Güney Kafkasya politikasının şekillenmesinde etnik yapısının yanı sıra bölgenin jeopolitik ve stratejik önemi de etkilidir. İran bölgede âdeta ABD ve İsrail birlikteliğine karşı Rusya-Ermenistan merkezli bir politika izlemekte ve bu nedenle de Rusyayı karşısına almaktan imtina etmektedir.

İranın Güney Kafkasya bölgesinde izlediği politikalar konusunda ısrarcı olmasının iki önemli nedeni olabilir. Birincisi kuşkusuz İsrail ve ABDnin de etkisiyle bölgede yaşanan çatışmaların kendi sınırlarına ve ülkesine yansımaları ve ülkesindeki 35 milyon Azerbaycan Türkünü harekete geçirme ihtimalidir. Nitekim ABD-İsrail ikilisinin İrana yönelik tutumları ister istemez İranı Ermenistanın yanında yer almaya itmektedir. İkincisi ise ilerleyen günlerde Kafkasyada kurulacak olan müzakere masasına dâhil olma çabası olarak yorumlanabilir. Bilindiği üzere İran yönetimi açısından Dağlık Karabağ işgalinin hem jeopolitik hem de etnik boyutları vardır ve bu nedenle müzakere masasında yer almak istediği söylenebilir. Dağlık Karabağ işgalinin sonlandırılmasında ABD, AB ve Batılı devletlerin ortak bir yöntem konusunda anlaşma sağlamaları için masada mutlaka Türkiyenin de yer alması gerekmektedir. Türkiyenin bölgeyle olan tarihî bağları da bunu gerektirir. Türkiyenin müzakere masasında yer almasının diğer uluslararası kuruluşların girişimlerinden çok daha fazla etkili olacağı da söylenebilir.

Sonuç olarak Türkiyenin bölgede artık daha etkin bir rol almasının zamanı gelmiştir. Dağlık Karabağ konusunda kartların Doğu Akdeniz ve Orta Doğudaki gelişmelerin ardından yeniden karıldığını, yeni bir politikanın şekillendiğini ve bu süreçte başta Türkiye olmak üzere Rusya, İran, ABD ve Fransanın daha etkin bir politika izleyeceğini de şimdiden söylemek mümkündür. Dağlık Karabağ işgali konusunda Ermenistan tarafı işgali bitirmek yerine konuya uluslararası aktörleri de dâhil ederek ve ateşkes kurallarını çiğneyerek durumu çözümsüzlüğe mahkûm etmeye çalışmaktadır. Böylece uluslararası aktörlerin

rahatlıkla Doğu Akdeniz, Orta Doğu, Ege vb. konularında olduğu gibi bu konuyu da Türkiyeye karşı bir koz olarak kullanmalarına neden olmaktadır. Kafkaslar zeline ise özellikle enerji, ulaşım, stratejik ve coğrafi önemi nedeniyle söz konusu devletler bu durumu kendi çıkarları doğrultusunda kullanmaya devam etmektedir. Bu işgal günümüzde sadece Ermenistan ve Azerbaycanı değil başta Türkiye-İran, Türkiye-Rusya, Türkiye-Fransa olmak üzere Türkiyenin diğer birçok ülkeyle olan ilişkilerini de derinden etkileyen küresel bir sorun hline gelmiştir.

<https://iramcenter.org/tarihten-gunumuze-daglik-karabag>

Yazar hakkında :

Atıfta bulunmak için: BOZKUŞ, Yıldız DEVECİ. 2026. "TARİHTEN GÜNÜMÜZE DAĞLIK KARABAĞ - İRAM - 14.10.2020." Avrasya İncelemeleri Merkezi (AVİM), Blog No.2020 / 35. Ekim 19. Eriřim Nisan 09, 2026. <https://avimbulten.org/public/Blog/TARİHTEN-GUNUMUZE-DAGLIK-KARABAG-IRAM-14-10-2020>

Süleyman Nazif Sok. No: 12/B Daire 3-4 06550 ankaya-ANKARA / TÜRKİYE

Tel: +90 (312) 438 50 23-24 • **Fax:** +90 (312) 438 50 26

@avimorgtr

<https://www.facebook.com/avrasyaincelemelerimerkezi>

E-Posta: info@avim.org.tr

<http://avim.org.tr>

© 2009-2025 Avrasya İncelemeleri Merkezi (AVİM) Tüm Hakları Saklıdır